

Reïncarnatie - verlangen naar rechtvaardigheid

Begin februari spraken we in de kring 'Esoterie en christelijk geloof' over reïncarnatie. We ontdekten dat zich in de afgelopen decennia een behoorlijke omslag heeft voltrokken. Het geloof in reïncarnatie is algemeen geworden, terwijl het geloof in de (lichamelijke!) opstanding sterk is teruggelopen. Over Jezus' opstanding wordt gezegd: 'Dat kan niet, doden kunnen niet opstaan', terwijl velen geen enkele moeite hebben om in reïncarnatie te geloven. We deden een poging om te verstaan wat reïncarnatie eigenlijk behelst en wat er achter dit geloof schuilgaat. In de vergelijking met de christelijke traditie ontdekten we aan het reïncarnatiegeloof een aantal positieve aspecten, maar we stuitten ook op problematische kanten.

Wat is reïncarnatie?

Het woord 'reïncarnatie' komt van *re* (= weer/opnieuw), *in* (= in) en *caro/carnis*. Reïncarnatie wil dus - allereerst - zoveel zeggen als 'weer/opnieuw in het vlees komen'.

Er zijn met betrekking tot reïncarnatie verschillende visies en opvattingen, gemeenschappelijk is: iets in de mens is al eerder op aarde geweest en keert na de dood op aarde terug. Hans Stolp zegt van reïncarnatie: 'Het gaat om de herhaalde geboorte van een ziel in een nieuw, menselijk lichaam.'

Verlangen naar een rechtvaardige orde

De gedachte van de reïncarnatie is verbonden met de ongelijkheid van mensen, met het verschil in geluk en ontwikkeling, en met het ongeluk, het lijden en de mislukkingen die mensen meemaken, de een meer dan de ander.

In de Bijbel klinkt vaak en luid de klacht waarom het de rechtvaardige vaak slecht gaat en de onrechtvaardige goed. In dit leven lijkt de balans van rechtvaardigheid vaak zoek. Er is geen direct verband tussen inspanning en succes; ziekte en ongeluk zijn niet gelijkelijk over mensen verdeeld. Mede daarom blijven mensen de eeuwen door zoeken naar en hopen op een groter verband, waarin gerechtigheid heerst en onaanvaardbare ongelijkheid wordt hersteld. Het verlangen naar zulk een rechtvaardige orde is een alleszins begrijpelijk verlangen.

Zoals christenen een gericht en oordeel na de dood veronderstellen, veronderstellen anderen levens vóór en na dit leven om een rechtvaardige orde te creëren.

Wat de gedachte van een gericht met een beloning ten goede of ten kwade niet oplost, is de ongelijke beginsituatie tussen mensen. De idee van de reïncarnatie biedt zo'n oplossing wel. Op dieper niveau is de beginsituatie van je leven wel zinvol. Het hangt af van je vroegere leven en biedt kansen voor wat volgt.

Verbonden met karma

Het begrip reïncarnatie staat bij ons alleen. Het is echter onlosmakelijk verbonden met een ander oosters begrip: *karma*. Dit woord betekent letterlijk 'handeling'. Het gaat hier om de gedachte dat wat een mens in het ene leven zaait/does, hij dat in het andere leven zal oogsten (vgl. Hosea 8,7; Job 4,8 en Galaten 6,7). In het Oosten gaat het dan om een objectieve abstracte wet, waar men geen invloed op kan uitoefenen (in de christelijke traditie vervult het gericht deze functie). Na het sterven treedt de wet in werking, de balans van het leven wordt opgemaakt en er wordt bepaald hoe het verder gaat. In het Westen speelt God hierin meer een rol.

In het Oosten moet de mens leven volgens het gegeven. Zijn daden moeten passen bij zijn status (kaste!) en bij de regels. Hij moet zich aan de regels van de kaste houden, wil hij ooit loskomen. Probleem: wil hij onthecht worden, dan

moet hij toch ook van die regels loskomen. In het Westen is het zaak om een zo goed mogelijk *karma* te vormen. Als het om onthechting gaat, dan gaat het om onthechten van negatieve emoties en om onthechten van het beperkte ego van de mens.

Verskil tussen Oost en West

Als er over reïncarnatie gesproken wordt, dan heerst de gedachte dat het om een uniform geloof gaat. Dat is echter geenszins het geval. De oosterse visie op reïncarnatie verschilt sterk van de westerse visie.

- In het Oosten is reïncarnatie een centraal geloofselement, zowel in het hindoeïsme als in het boeddhisme, sterk verbonden met andere geloofs-elementen, terwijl reïncarnatie binnen de esoterie een toch wat *losstaand* element is.

- Het Oosten kent een *cyclisch* levensbesef. Men spreekt over het rad (!) der wedergeboorte. Het Westen kent een *lineair* levensbesef. We staan, zo zeggen we, in een geschiedenis die naar de toekomst uit staat. Over het leven sprekend hebben we het over ontwikkeling en over groei.

- Het Oosten heeft een *pessimistische* visie op het leven: het leven is lijden. Het leven geeft immers niet wat je ervan verwacht. En dat is pijnlijk. Kortom, niets blijft, alles gaat voorbij. Elke terugkeer (= reïncarnatie) betekent dus ook opnieuw weer lijden. Het probleem is echter dat het *ik* altijd wil blijven bestaan. Het *ik* moet dan ook sterven om aan dit bestaan te ontsnappen. In het Westen heeft men een *positieve* visie op het leven. Het leven is niet lijden, integendeel, het is groei, ontwikkeling; we zijn onderweg naar de vervolmaking.

- Het gaat in het Westen dan ook niet om *bevrijding* uit het bestaan zoals in het Oosten, maar om *vervolmaking* daarvan.

- In het Oosten blijft het diepste zelf (het *atman*) omhuld door materie en karma. Dit diepere zelf maakt overigens niet de identiteit uit van de mens. De identiteit van de mens moet juist *verdwijnen*. In het Westen speelt identiteit nu juist een *essentiële* rol. In het Oosten kan je dan ook niet zeggen wie je vroeger bent geweest, omdat die gedachte suggereert dat de identiteit van een mens van belang is. En dat is het niet. In het Westen is er nu juist een sterke gerichtheid op het verleden. Mensen beweren dat zij kunnen zeggen wie zij in een eerder leven zijn geweest. Wat daarbij opvalt, is dat het eigenlijk altijd 'bekenden' zijn uit de geschiedenis, waardoor de indruk ontstaat dat het wel echt zo moet zijn geweest. Als dat onbekenden zijn, dan wordt het moeilijker controleerbaar.

- In het Oosten is het leven kwaad. Begeerte is het grote kwaad, waardoor men aan het leven vastzit. In het Westen is

het leven op zich niet kwaad, het is hoogstens relatief. In het Westen bestaat juist een sterke, positief geduide gehechtheid aan het leven.

- In het Oosten kan het na je leven, afhankelijk van het gedrag in je leven, alle kanten op: je kunt in een *hogere* levensvorm (god) terechtkomen, maar ook in een *lagere* levensvorm (plant of dier). In het Westen is de gedachte dat je in een steeds *hogere* positie komt. De ontwikkeling vindt overigens spiraalsgewijs plaats, omdat men ook wel beseft dat Hitler niet direct in een hogere positie terecht zal komen.

Positieve aspecten van reïncarnatie

Voor alles in je leven blijkt je op deze manier (zie bij karma) zelf verantwoordelijk te zijn. Daar zit een problematische kant aan vast, waar ik zometeen op terugkom, maar er zit ook een goede kant aan vast, zeker in deze tijd, waarin mensen de schuld al gauw bij anderen leggen. Die goede kant is om de verantwoordelijkheid voor een gebeurtenis eerst maar eens bij jezelf te zoeken en bij jezelf neer te leggen.

Een tweede positief aspect is dat een mens zich bij zijn handelen, steeds realiseert dat wat hij nu doet, goed of verkeerd, gevolgen heeft. Wij handelen vaak zonder er al te zeer bij stil te staan dat elk handelen gevolgen heeft.

Wij denken dikwijls: 'Ik leef maar een keer' op basis waarvan we overal en aan alles mee willen doen. Als je je realiseert dat dit niet het enige leven is, dan hoeft alles niet meer in één keer. Een perfect mens hoeft je nu niet per se te zijn. Je leven kan daardoor onder minder spanning staan. De kern van je bestaan overstijgt dit ene leven.

Ook op een andere manier wordt dit leven gerelativeerd, en wel doordat het in een veel groter verband wordt geplaatst. Het individu/het leven wordt deel van een veel groter geheel. De mens is niet meer het centrum van het heelal.

Een vijfde positieve kant is dat mensen wel degelijk van een rechtvaardige orde uit kunnen gaan, waar de werkelijkheid die indruk niet altijd mag wekken.

Problematische kanten

Voor alles in je leven blijkt je zelf verantwoordelijk te zijn. Alles is op deze manier karmisch noodzakelijk. Dat geldt ook voor de dood van een kind. Dat moet het gevolg zijn van handelen in een vorig leven. De reden zou kunnen zijn dat men in een vroeger leven een moord op een kind gepleegd heeft.

Een probleem van heel andere aard: dit denken veronderstelt een dichotomisch mensbeeld; een mens mag een lichaam en een ziel hebben, de ziel kan ook los van het lichaam bestaan. De ziel is zelfs onsterfelijk in tegenstelling tot het lichaam, want dat is sterfelijk. De mens heeft een onsterfelijke ziel en een sterfelijk lichaam. Ook in de christelijke traditie mag zo gedacht worden, het beeld is echter weinig bijbels. Ziel en lichaam horen bijeen, zijn niet van elkaar los te maken. Als de mens zou terugkeren, dan zal dat toch ook met hetzelfde lichaam moeten, omdat anders nooit gezegd kan worden dat het om dezelfde persoon gaat. Een mens is ten slotte aan zijn lichaam herkenbaar. Wat in deze visie tevens duidelijk wordt, is dat het lichaam van mindere waarde is dan de ziel.

Hier zit, dunkt me, ook net het punt waarom mensen eerder in reïncarnatie geloven dan in opstanding, juist, omdat bij de opstanding het (voor velen problematische) lichaam zo'n centrale rol speelt.

Ik zie nog twee andere bezwaren. Allereerst het feit dat het hier eigenlijk om een heel systeem gaat, waarbinnen alles zijn eigen plek heeft. Er is eigenlijk geen ruimte voor toeval, lot of pech. Bezwaar: het is een te mooi (?) systeem, maar de werkelijkheid wordt op deze manier wel helemaal dichtgetimmerd.

Mijn laatste moeite met reïncarnatie is dat deze uitsluitend de wet van de vergelding kent: 'wie goed doet, goed ontmoet' en 'boontje komt om zijn loontje', 'kwaad loont zijn meester'. Hoe anders is dan de christelijke traditie die weet heeft van genade en vergeving, waardoor het ook een keer stopt. Als Hans Stolp zegt: 'Om aan Christus gelijkvormig te worden, zijn verschillende levens nodig,' dan doet hij, dunkt me, nou juist net aan dit aspect geen recht.

Nico Riemersma